

Výzkumné šetření mezi asistenty pedagoga

Výzkumné online dotazníkové šetření mezi asistenty pedagoga realizoval vzdělávací program Varianty organizace Člověk v tísni.

Autorka: Alexandra Petrů, Fakulta sociálně ekonomická, Univerzita J. E. Purkyně, Ústí nad Labem a kolektiv Variant

LEPŠÍ ŠKOLA
PRO VŠECHNY

Výzkumné šetření se uskutečnilo díky podpoře dárců sbírky [Lepší škola pro všechny](#).

Vzdělávací program Varianty společnosti Člověk v tísni se již řadu let věnuje podpoře asistentů pedagoga¹ prostřednictvím vzdělávání, konzultací, supervizních skupin či odborných konferencí.

V září 2020 jsme uskutečnili výzkumné online šetření s cílem zjistit, jakou roli hráli asistenti pedagoga při distančním vzdělávání a návratu do škol v průběhu května/června a v průběhu září. Zaměřili jsme se na to, jaké činnosti vykonávali a jaká jsou jejich doporučení k distančnímu vzdělávání v budoucnu.

Online dotazník obsahoval kromě uzavřených otázek rovněž otázky otevřené, které umožňují lépe porozumět situaci asistentů i tomu, jak o své práci přemýšlejí. Ve zprávě uvádíme kromě informace o četnosti uzavřených odpovědí i poznatky z obsahové analýzy otevřených odpovědí, které ilustrujeme citacemi (kurzívou).

Výzkumné šetření jsme rozdělili do tří oblastí zájmu. První oblast se zabývala činnostmi a rolami asistentů pedagoga během jarního uzavření škol, druhá byla zaměřena na přípravu a návrat do škol (v období května a června) a poslední, třetí oblast, se soustředila na činnosti a role asistentů pedagoga během přípravného týdne v srpnu a po návratu do škol v září.

Některé otázky byly voleny ve všech třech oblastech stejné, tak aby mohl být zmapován vývoj rolí a činností asistentů za období od března do září.

Výzkumného šetření se zúčastnilo 800 asistentů pedagoga napříč všemi kraji České republiky a typy a stupni škol. Výsledky výzkumu můžeme zobecnit, neboť vzorek asistentů dobře reprezentuje jednotlivé regiony i školy různé velikosti. Poněkud nižší zastoupení mají pouze asistenti v malých školách, které mají méně než 50 žáků.

Výsledky výzkumu potvrzují významnou roli asistentů pedagoga v českém vzdělávacím systému.

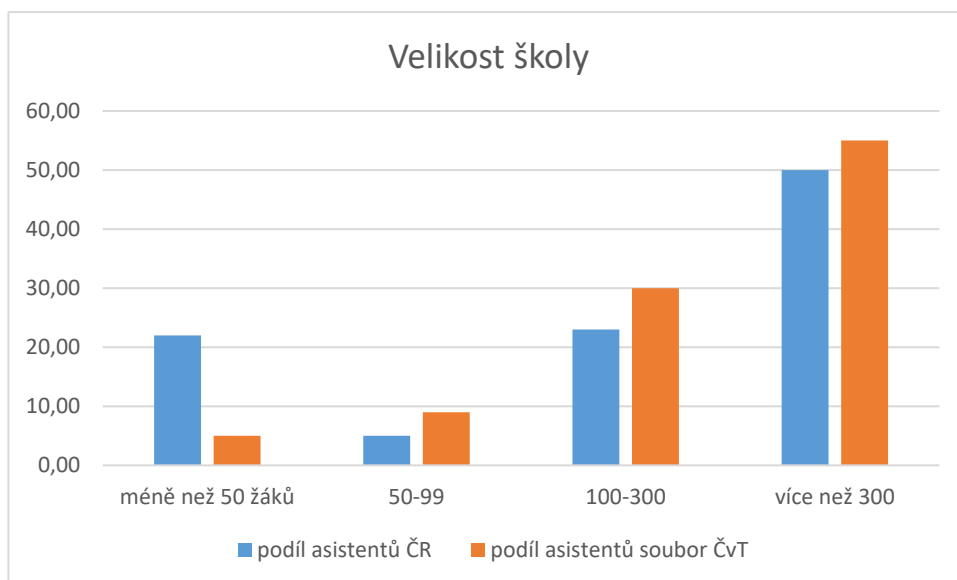
¹ pro zjednodušení a vzhledem k ostatním odborným pozicím budeme používat v celém textu mužský rod, v případě asistentů pedagoga i zkratku AP

Výzkumný soubor

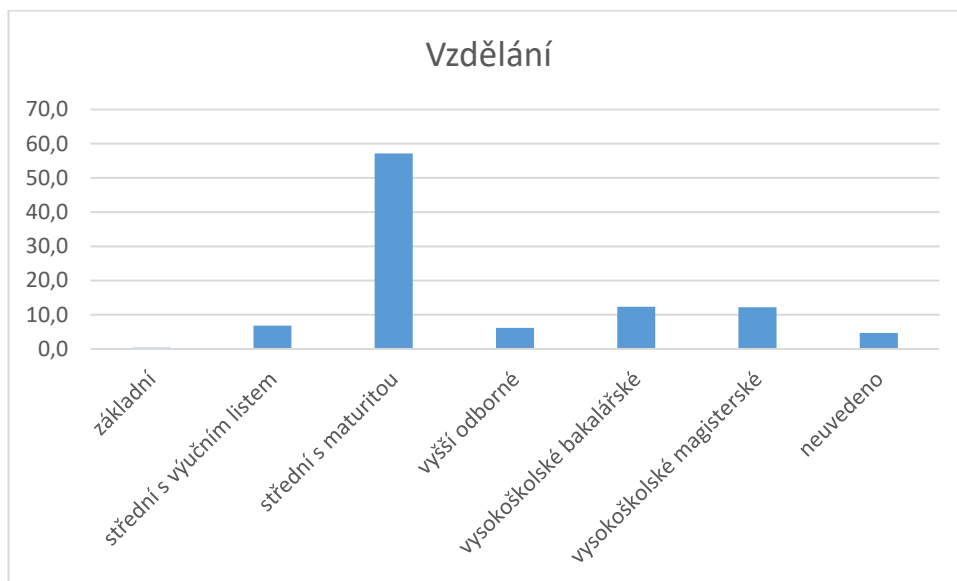
Výzkumný soubor tvořilo 800 asistentů pedagoga (převážně žen - 89 %, muži - 3 %, neodpověděli - 8 %).

55 % asistentů uvedlo, že působí ve školách, které mají počet žáků větší než 300. 30 % respondentů působí ve škole, která uvádí počet žáků mezi 100–300 žáků. Vzorek je vzhledem k rozložení asistentů pedagoga podle velikosti škol reprezentativní, menší zastoupení mají školy, které uvádí počet žáků menší než 50.

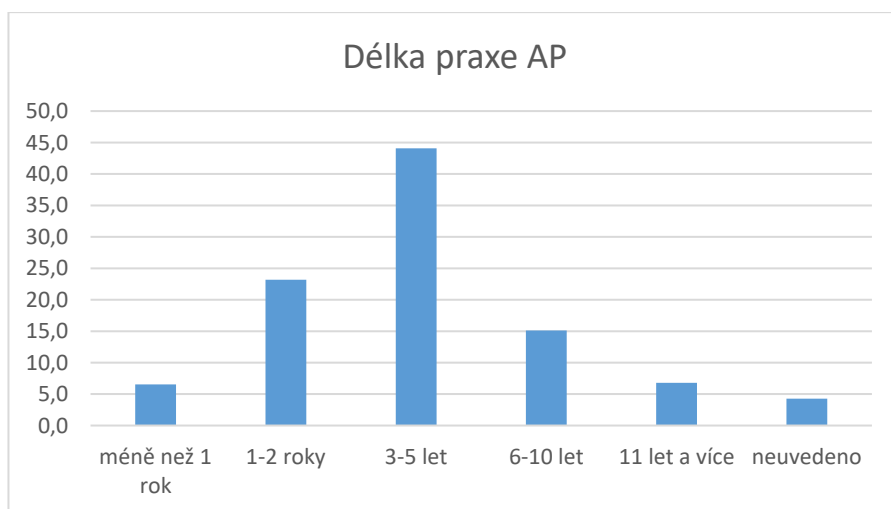

Na pozici asistenta pedagoga působí 67 % respondentů. Kombinaci pracovních pozic asistent pedagoga/vychovatel zastává 14 % respondentů. Kombinaci asistent pedagoga/školní asistent zastává 6 % respondentů a stejné množství působí na pozici asistent pedagoga/učitel.

57 % respondentů uvedlo jako nejvyšší dokončené vzdělání střední s maturitou, pouze 0,4 % uvedlo základní vzdělání. Vysokoškolské vzdělání bakalářského i magisterského stupně uvedlo shodně 12 % respondentů. To znamená, že skoro čtvrtina respondentů má vysokoškolské vzdělání.

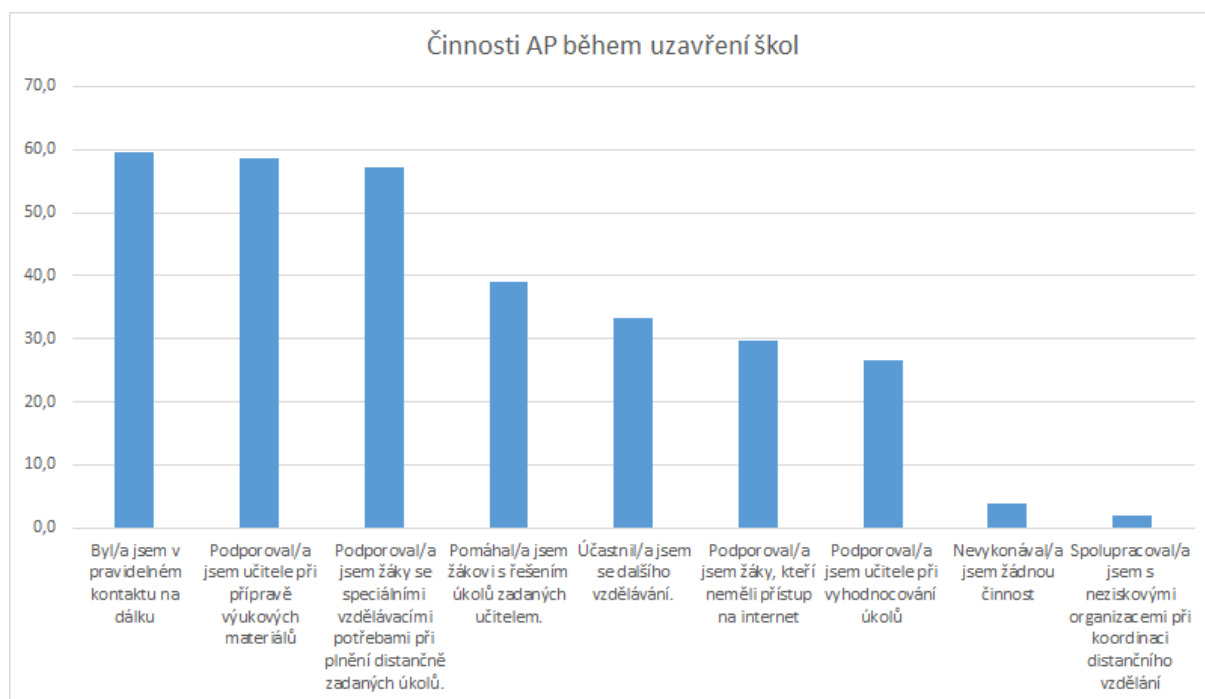

Největší počet asistentů pedagoga uvádí délku praxe mezi 3–5 lety (44 %), což odpovídá změně legislativy (vyhláška č. 27/2016 Sb., s účinností od 1. 9. 2017), 23 % uvádí délku praxe mezi 1–2 lety a 15 % mezi 6–10 lety praxe.

1. Období uzavření škol

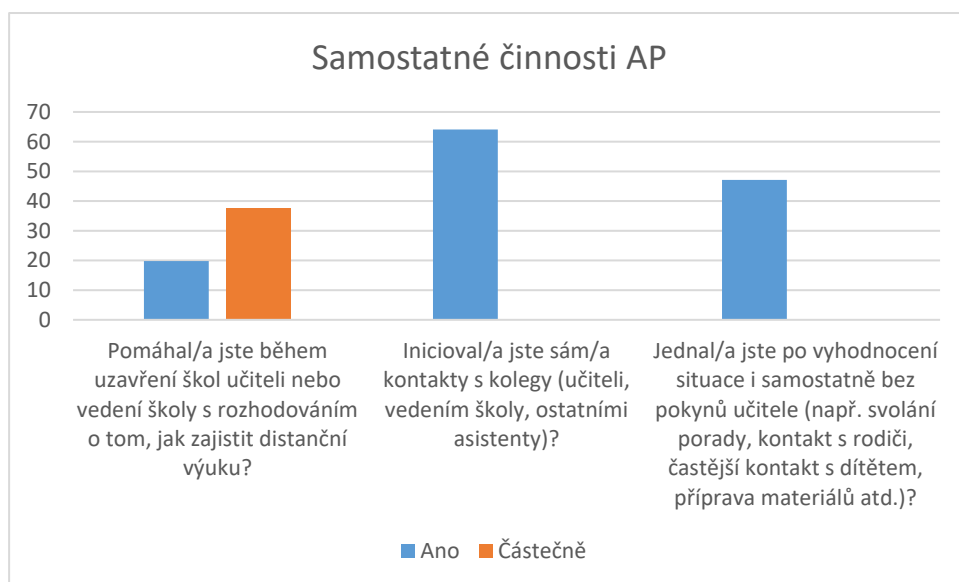
Činnosti asistentů pedagoga během uzavření škol (% ano)

30 % asistentů pedagoga podporovalo žáky, kteří neměli přístup na internet. V rámci jarního uzavření škol, kdy školy nebyly na tuto situaci připravené, se tím prokázala jejich nepostradatelná role i v tomto případě. Pouze 2 % spolupracovalo s neziskovými organizacemi, což je právě u rodin ze sociálně znevýhodněného prostředí důležité. Situaci dále zhoršilo rozhodnutí MPSV o zákazu činnosti vybraných sociálních služeb (např. Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – SAS), které hrají důležitou úlohu při školní úspěšnosti dětí.

Samostatné rozhodování asistentů pedagoga v době jarního uzavření škol

Ze získaných dat vyplývá, že během uzavření škol vykonávali asistenti pedagoga i samostatnou činnost. 20 % z nich uvádí, že participovali na rozhodování o podobě distanční výuky, necelých 40 % pak participovalo na rozhodování částečně. V 64 % sami iniciovali kontakty s kolegy (ostatními asistenty, vedením školy, učiteli). Samostatně pak vyhodnocovali situaci dítěte a reagovali na ni v 47 %.

Můžeme uvést, že ze získaných dat vyplývá, že asistenti pedagoga jednali samostatně, i když platná legislativa (Zákon 563/2004 Sb. v platném znění) říká, že asistenti pedagoga mohou definované činnosti vykonávat jen po domluvě a se souhlasem pedagoga. Na příkladech samostatného rozhodování se však ukazuje, že v krizové situaci (což uzavření škol je), jsou schopni zasáhnout a jednat bez odkladu a ku prospěchu všech zúčastněných stran (dítě, rodina, škola). To naznačuje, že za běžného provozu škol možná není potenciál asistentů pedagoga plně vytěžen.

Největší oblast samostatného rozhodování se týkala komunikace a přípravy materiálů na výuku. Rozhodovali se tak samostatně hlavně v komunikaci s dítětem – o podobě výuky, o výkonu samotné výuky, o hodnocení, o zadávání instrukcí, o přípravě na přijímací zkoušky. Mimo to se jako velmi důležitá oblast ukazuje komunikace s cílem podpořit, povzbudit, motivovat žáka a být mu „psychickou oporou“. To znamená sociální oporou v situaci, kdy dítě, žák, potřebuje emocionální podporu ve zvládnutí pro něj těžké situace. Další zmiňované oblasti komunikace se týkaly komunikace s rodiči (typicky rada jakým způsobem se žákem pracovat, instrukce k ovládnutí komunikačních platforem). Další zmiňované a samostatně iniciované byly kontakty s kolegy, s vedením školy, pokud dítě bylo nedostupné online, a komunikace s návaznými odborníky, jako jsou sociální pracovníci, speciální pedagogové a logopedi.

Kontaktovala jsem telefonicky rodiče dětí, které se distanční výuky zúčastňovaly málo nebo vůbec, kontaktovala jsem svoje kolegyně a sdělovaly jsme si své zkušenosti. Byla jsem velmi často v telefonickém kontaktu s třídním učitelem, jelikož byl nový a děti a jejich poměry ještě pořádně neznal.

Druhou velkou oblastí, kterou asistenti pedagoga zmiňovali v oblasti samostatného rozhodování, byla příprava výuky. Opět v rozporu s platnou legislativou, která se v této krizové situaci ukazuje jako nepružná a málo prospěšná. Asistenti se věnovali přípravě materiálů a pomůcek, vyhledávání materiálů pro výuku, vyhledávání online zdrojů, webů a aplikací, zajišťování a distribuci učebnic (které měly děti ve škole), fyzickému předávání materiálů a pomůcek.

Vytvářela jsem materiál, o kterém jsem si myslela, že by byl vhodný pro konkrétní žáky, a hledala na internetu pomůcky, navrhovala jejich objednání a případně zapůjčení žákovi domů.

V neposlední řadě se asistenti samostatně rozhodovali v oblasti administrativně-organizační, kdy vedli záznamy o výuce, byli technickou podporou výuky (správa hesel), vyhledávali kontakty na rodiče cizince, definovali možnosti komunikace pro "offline rodiny" a dohledávali rodiny, které se nedařilo kontaktovat. Mimoto se sami rozhodovali o účasti na DVPP.

Pokud by všechny tyto oblasti měli zajišťovat pod dozorem a se souhlasem učitele, výuka by nemohla probíhat ani tak, jak probíhala, neboť učitel by byl zahlcen požadavky asistenta, dětí a jejich rodin.

Pro dítě bez připojení k internetu a bez počítače jsem hledala možnosti, jak mu pomoci. Nakonec jsem pro něj našla počítač i slečnu, která mu pomáhala s plněním úkolů.

Nové zkušenosti asistentů pedagoga, které nabyli v období uzavření škol a které mohou nyní ve své profesi využít

Asistenti v rámci otevřených otázek jednoznačně identifikovali nově nabyté dovednosti v oblasti informačních technologií. Zvýšení jejich kompetencí tak vedlo k většímu rozsahu ve využívání online výuky s žáky, ve vytváření nových výukových materiálů a pomůcek. Taktéž zmiňovali používání nových metod práce a nové zkušenosti v práci v týmu. Což je překvapivé, neboť asistent pedagoga je pedagogický pracovník, doposud byl součástí pedagogického sboru, a přesto se ve výpovědích objevují tyto kompetence v souvislosti s online prostředím. Jako další nová kompetence bylo zmiňováno lepší plánování času – efektivnější zadávání učiva a okamžitá zpětná vazba od žáků. Což se může zdát jako překvapivé vzhledem k online prostředí.

Díky uzavření škol jsem se zlepšila ve využití počítačové techniky.

Další významnou zmiňovanou oblastí byla reflexe důležitosti komunikace mezi žákem, asistentem a rodiči a nutnost podpory pro rodiny ze sociálně znevýhodněného prostředí (zajištění IT, proškolení v jejím používání). Taktéž důležitost vlastní pozice v systému vzdělávání a nezbytná psychohygiena a péče o sebe. Jako další reflektovali důležitost sekundární funkce školy (sociální). Také reflektovali příliš velké množství učiva, pochybnosti o některých tematických obsazích ve výuce ČJ na prvním stupni (zvláště pro žáky – cizince, ale i obecně) - “spousta lingvistických kategorií na úkor rozvíjení komunikačních a čtenářských dovedností”.

Asistenti dále reflektovali, že uzavření škol jim přineslo lepší znalost rodinného prostředí žáka, resp. všech žáků ve třídě (jejich přístupu k výuce a plnění zadaných úkolů). To jim umožnilo poučeněji se rozhodovat o tom, jak připravovat materiály k výuce a jaké pracovní tempo zvolit, jak dávkovat učivo a jednotlivé úkoly, lépe předvídat kolik úkolů které dítě zvládne a jak efektivněji žáky motivovat. Lepší znalost rodinného prostředí pomohla asistentům získat respekt k různým rodinným strategiím a názorům a lépe porozumět žákům ze sociálně znevýhodněného prostředí. Asistentky reflektovaly i prohloubení důvěry rodičů ke škole (asistentovi).

Můžeme konstatovat, že toto porozumění je klíčové pro další motivaci a spolupráci s dítětem a jeho rodinou, které vede ke zvyšování školní úspěšnosti dítěte. Ukázalo se, že uzavření škol má paradoxně pozitivní vliv na spolupráci s rodinami. Paradoxně proto, že využít všechny komunikační kanály můžeme pouze při komunikaci tváří v tvář. V online prostředí úplně vypadává oční kontakt (kamera x oko) a čtení neverbální komunikace druhého člověka.

Velice kladně hodnotím bližší kontakt s rodinami dětí a žáků. Blíže jsme poznali prostředí, ve kterém děti vyrůstají, sourozence, členy rodiny. Vznikl "přátelštější" vztah s rodiči.

Asistenti reflektovali i pozitiva online výuky pro žáky, kterým poskytují podporu. Jednalo se o pokroky žáků díky klidnému domácímu prostředí, nové postupy (hry) při online výuce vedly k lepšímu rozvoji dovedností než při běžné docházce do školy (nutnost vyplňovat velký počet cvičení).

Důležitou oblastí byla pro asistenty i možnost DVPP. Zmiňovali posun v orientaci a možnostech dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, využití online seminářů a samostudia.

I v této oblasti reflektovali asistenti možnost větší samostatnosti, větších pravomocí od pedagogů a vlastní kreativitu, iniciativu a vytrvalost při práci se žáky a jejich rodinami.

Nemusí přšet, stačí, když kape. V době karantény jsem si uvědomila, že často jsme byli my a učitelé jedinými spoji se skutečným nevirtuálním světem, který pořád nějak funguje. Dětem chyběla sekundární funkce školy více než ta primární. Proto pro mě nakonec bylo důležitější jim tohle poskytnout a nesoustředit se jenom na plnění úkolů. Nakonec, i když jsme udělali daný den jen třetinu, ale žák měl chuť pracovat a těšil se na další den, tak jsem to vyhodnotila jako úspěšný den.

Hodnocení činností, rolí a pozice asistentů pedagoga v době uzavření škol a při přípravě návratu

V této části dotazníku se asistenti vyjadřovali nejvíce ke své roli ve vzdělávacím systému a k absenci podpory (což je v rozporu se získanými kvantitativními daty, kde většina asistentů uváděla dostatečnou míru podpory).

Vyjadřovali přesvědčení o významnosti asistentů pedagoga při komunikaci s učiteli, kde asistent může shromažďovat informace od ostatních pedagogů a může je spolu s učitelem využít např. při přípravě materiálů a při podpoře při online výuce (jak dítěte, tak rodičů). Klíčová tak byla podle asistentů možnost individuálního přístupu a zohlednění tempa pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, protože pro učitele bylo technicky i časově nemožné jejich potřebám vyhovět. I v této otázce pak asistenti uváděli velké pokroky u vybraných žáků – výhody online výuky (snazší komunikace s učitelem v online prostředí než ve třídě, individuální přístup).

V souvislosti s pracovní pozicí však asistenti zmiňovali i jejich využívání v jiných rolích (působili např. jako vychovatelé v družině, nebo při přechodu do prezenční formy vzdělávání jako učitelé 1. stupně, byli pověřeni přípravou žáků na přijímací zkoušky, vzdělávání žáků, kteří nemají speciální vzdělávací potřeby nebo vykonáváním činností, které nesouvisí s pedagogickou činností).

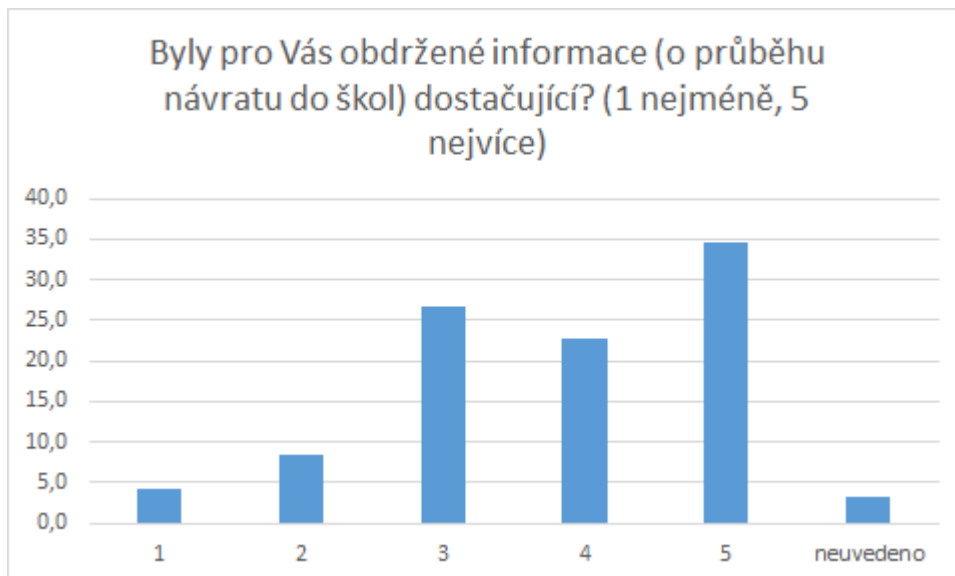
Taktéž zmiňovali absenci podpory a návodů ze strany MŠMT pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, ale i od vedení a učitelů, kdy si sami museli nacházet informace a způsoby, jak dítě a jeho rodinu podpořit. Chybělo jim i technické vybavení, ve většině případů využívali vlastní informační technologie.

I v této oblasti docházelo k reflexi důležitosti školy pro socializaci, rozvoj samostatnosti a vytváření sociálních vazeb dítěte.

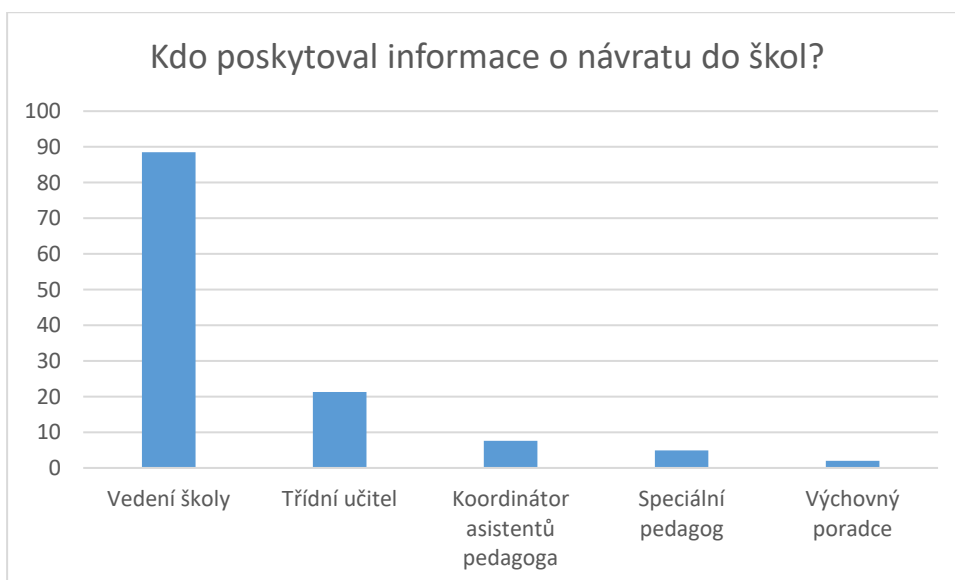
2. Návrat do škol

Informace k návratu do škol

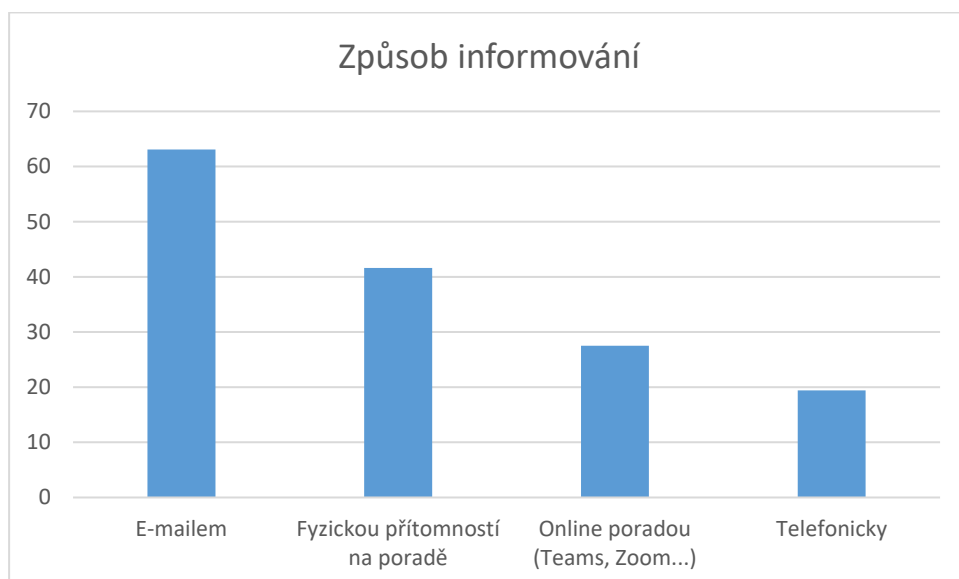
Z uvedených dat vyplývá, že obdržené informace byly pro AP většinou dostačující, přesto v otevřené otázce uváděli oblasti, kde by uvítali větší informovanost.

Kdo poskytoval informace o návratu?

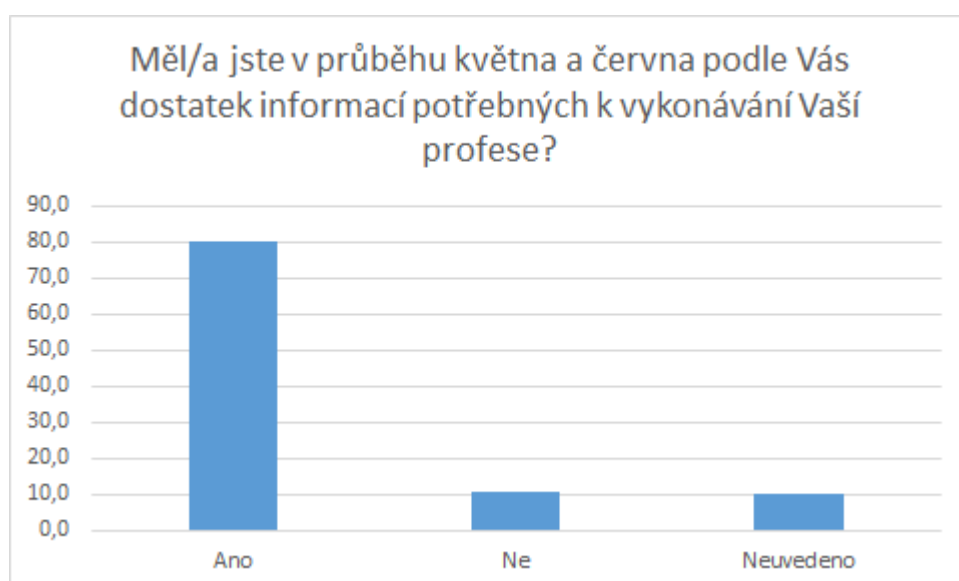
Informace o návratu do škol téměř v 90 % poskytovalo vedení školy, ve 20 % třídní učitel a v 8 % koordinátor asistentů pedagoga. To souvisí i s pozicí koordinátora, neboť není běžné, že by na všech školách byla tato pozice zřízena.

Způsob informování

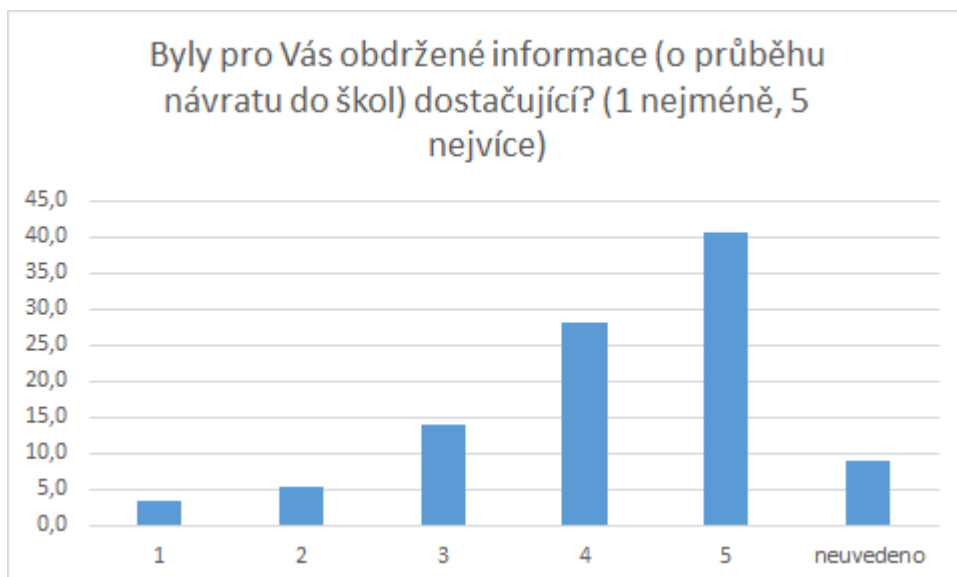

Způsob informování může být paralelou k online výuce. 63 % asistentů bylo informováno e-mailem, 41 % během fyzické přítomnosti na poradě. Online porady byly zmiňovány v 28 %, kdy v jarním období se začaly tyto nástroje zkoušet.

Informace k výkonu profese

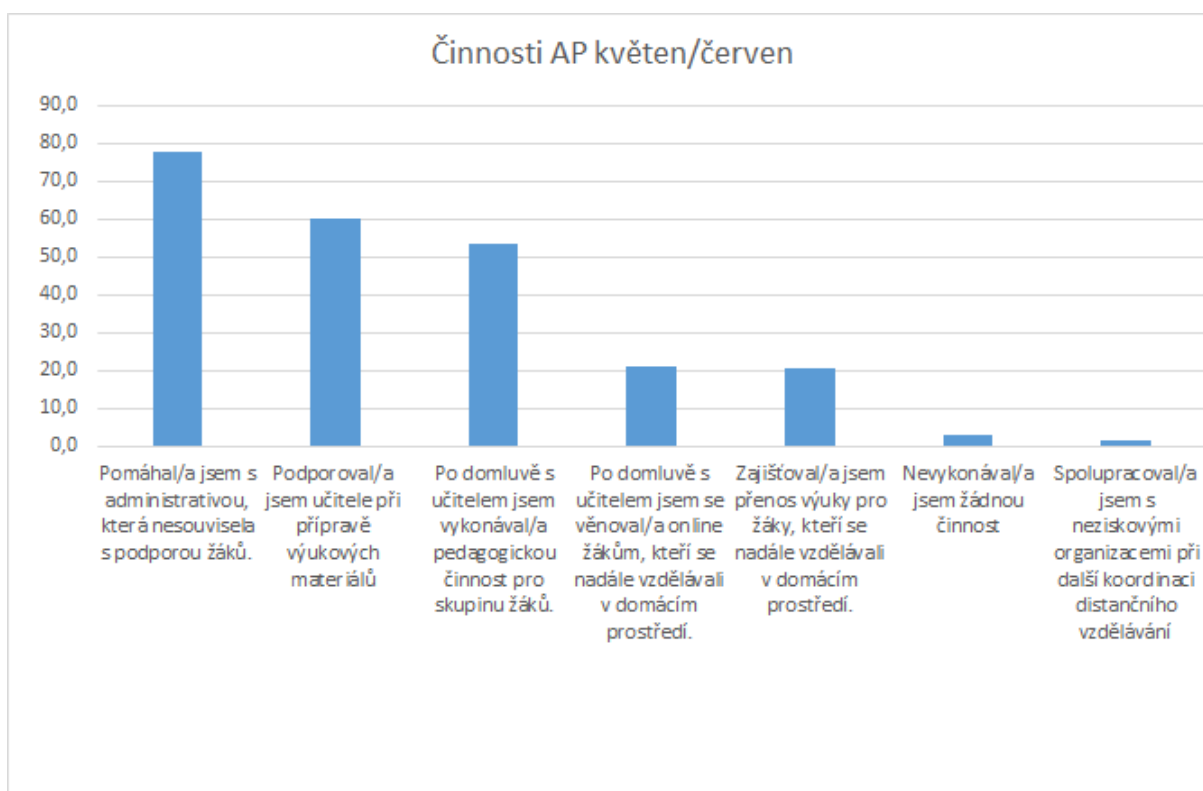

Téměř 80 % asistentů uvádělo, že mělo dostatek informací potřebných k vykonávání své profese. Nicméně i v otevřených otázkách byly zmiňovány oblasti, kde by uvítali větší informovanost.

Téměř 65 % asistentů pedagoga uvedlo, že informace o návratu do škol pro ně byly dostačující.

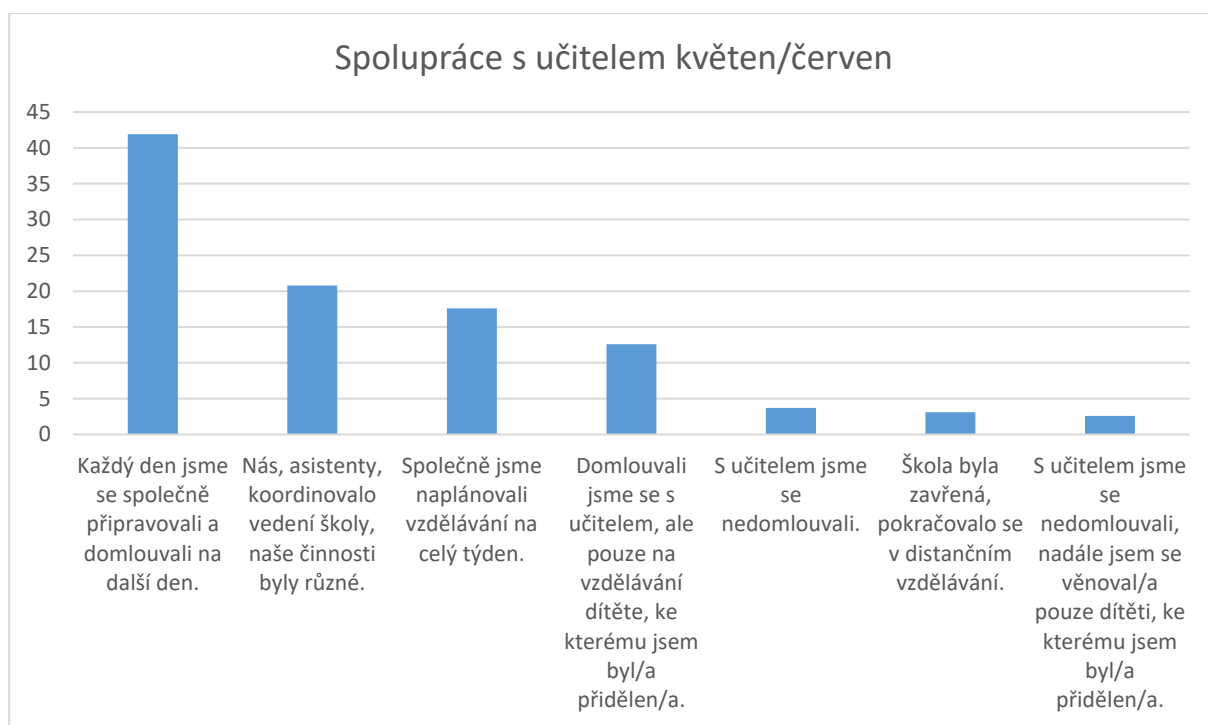
Činnosti asistentů pedagoga při návratu do škol v období května a června

Téměř 80 % asistentů pedagoga pomáhalo s administrativou, která nesouvisela s podporou žáků.

50 % také uvádí, že vykonávali pedagogickou činnost pro skupinu žáků. Na jaře byli tedy asistenti vytěžováni pro jiné činnosti, než pro které byla jejich pozice zřízena.

Spolupráce s učitelem

Z šetření vyplývá, že spolupráce s učitelem byla každodenní. To potvrzují i data z otevřených otázek, kde asistenti uvádí efektivnější spolupráci s učitelem, partnerský vztah a ocenění.

Pozitiva při návratu do škol v období květen/červen

Jako nejvíce pozitivní hodnotili při návratu do škol asistenti pedagoga samotnou výuku. Zejména se jednalo o nižší počty žáků ve třídě, výuku bez roušek (navzdory opatřením), volnější přístup k získávání znalostí, absenci zvonění na začátku a na konci hodin, lepší znalost rodinného prostředí, absenci zkoušení, rozvolněnost rozvrhu, využívání nových metod výuky.

Jako další pozitivum hodnotí asistenti pedagoga samotné žáky. Vnímají radost žáků z opětovného zahájení prezenční výuky, radost ze setkávání se spolužáky, jejich větší samostatnost, nadšení z práce s novými pomůckami.

Vedení a spolupráce s ním je hodnocena asistenty taktéž kladně. Popisují soudržnost a vzájemnou pomoc, včasnou informovanost a dobrou organizaci a jasné stanovení pravidel. Také spolupráce s učitelem nad rámec pracovní doby je hodnocena pozitivně i díky tomu, že asistenti pedagoga vyučovali.

Spolupráce s rodiči je dle asistentů pedagoga též hodnocena pozitivně.

Potřeba větší podpory

Větší podporu by asistenti uvítali od většiny aktérů vzdělávacího systému. Zmiňovali rodiče, učitele jednotlivých předmětů, třídního učitele, vedení školy (povzbuzení a informace), od speciálně pedagogických center, pedagogicko-psychologických poraden, MŠMT, ale překvapivě i od médií.

Dále by uvítali včasné a detailní informace o návratu do škol, ideálně od nadřízeného, informace o postupu v případě příznaků COVID-19, zajištění ochranných prostředků pro žáky a zejména pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a AP (respirátory, štíty). Podpořit by potřebovali i v oblasti výkonu profese – uvítali by větší prostor pro výuku žáků (upevňování učiva, které nebylo zvládnuté v průběhu uzavření škol), větší prostor pro aklimatizaci žáků, společné setkávání asistentů pedagoga a asistentů pedagoga a učitelů. Ve velké míře zmiňovali asistenti i prostor pro výuku žáků s potřebou PO namísto suplování a dozorů, prostor pro distanční výuku žáků s PO, metodické vedení, krizový vzdělávací plán, podporu žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí, jednotný systém online komunikace, technickou podporu a personální posílení.

Od učitelů by potřebovali asistenti jasné vymezení role, včasné pokyny pro výuku a hodnocení učitelů.

Z výše uvedeného můžeme konstatovat, že pravidelná podpora ve formě supervize by mohla být jedním z řešení.

Ze systémových opatření (podpory) asistenti navrhovali zajištění stability zaměstnání (plný úvazek), nepřímou pedagogickou činnost jako standardní součást úvazku, adekvátní ocenění za samostatné vedení třídy, rozšíření kompetencí asistentů (čemuž odpovídají i naše zjištění), eliminaci činností, které nesouvisí s jejich pracovní pozicí (úklid, méně administrativy).

Chybějící informace při návratu do škol

Asistentům nejvíce chyběly organizační informace – jak navázat na distanční výuku, jakým způsobem koncipovat vysvědčení (i když nespadá do jejich kompetencí, tak se na jeho přípravě často podílejí), nejednotnost informací od vedení školy a z médií, nejasné vymezení role asistenta. Také informace týkající se nošení roušek byly podle asistentů nedostatečné. Asistentům také chyběly informace ze strany rodičů, a to zejména o prožívání dětí v distančním vzdělávání a zpětná vazba. Zmiňovány byly i nedostatečné informace o dětech, které byly “offline”.

„Kdybych neučila, vůbec bych nevěděla, co mám jako asistentka pedagoga dělat. Bylo mi trapné nedělat nic, proto jsem si sama hledala práci a své využití. To bylo ale spíš po dobu zavření i 1. stupně. Při návratu 1. stupně jsem už práci asistentky vůbec nevykonávala (učila jsem včetně příprav). Jelikož jsem AP vykonávala v 9. třídě, která už vůbec do školy nenastoupila, informace mi v podstatě nechyběly žádné. Snad jen to, jak udělaly děti přijímačky a jak se mají. Ale komunikovali jsme přes Messenger.“

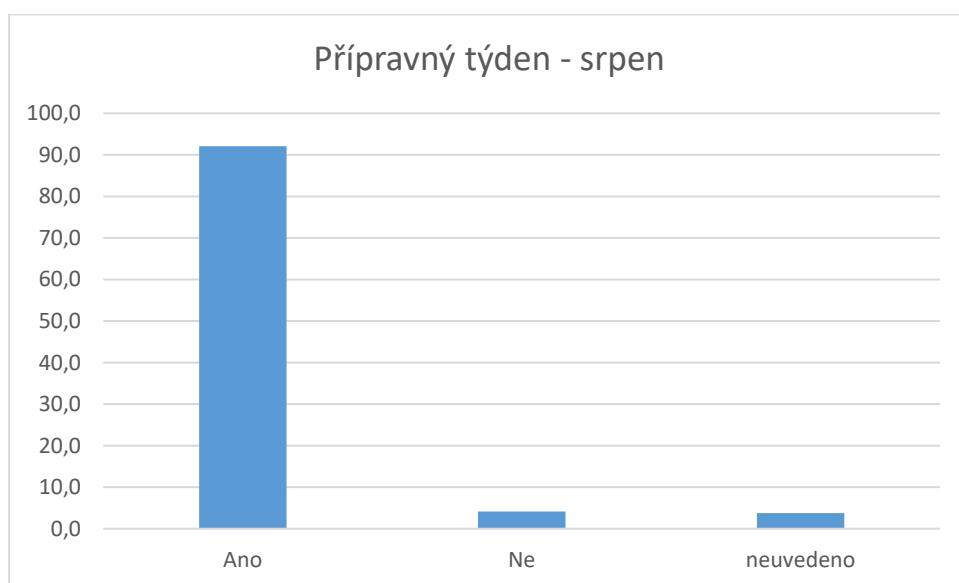

Činnosti, role a pozice v době jarního návratu do škol

Asistenti při této otázce uváděli nejvíce činností v oblasti výuky, také působili jako vychovatelé v družině. Také zmiňovali nefungující spolupráci s vedením školy.

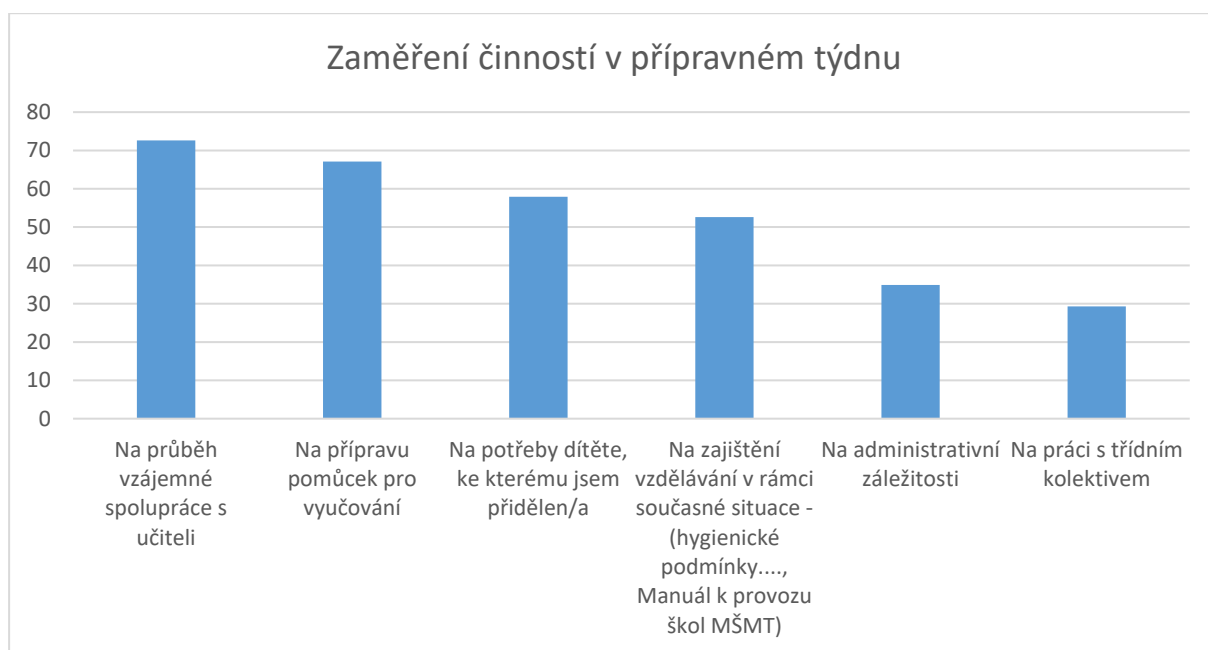
„Toto období pro mne bylo náročné, po hodinách ve třídě v roli asistentky a brzkém obědě, následovaly dlouhé hodiny dohledu na tutéž skupinu bez učitele, který se věnoval výuce zbývajících žáků na dálku. Tohoto "hlídání" využili i rodiče, kteří za normální situace neumísťují své děti ve družině. Můj úvazek byl rychle časově naplněn a přes veškerá doporučení o neměnnosti školní skupiny. Přesto, že jsme nastoupili všichni pedagogičtí pracovníci I. st., mi bylo nepříjemné pracovat za jiných než doporučených podmínek a předávat děti rodičům ze smíšeného kolektivu.“

Přípravný týden a návrat do škol v září

Přípravného týdne se zúčastnilo přes 90 % asistentů pedagoga. Nejvíce se zaměřovali na průběh vzájemné spolupráce s učiteli (73 %), na přípravu pomůcek na vyučování (67 %) a na potřeby dítěte, ke kterému je asistent přidělen (58 %). Nezanedbatelnou součástí bylo zajištění vzdělávání v rámci současné situace podle manuálu MŠMT, který se podle respondentů ukazuje jako potřebný.

Činnosti během přípravného týdne

Pozitiva zářijového návratu do škol

Největší pozitiva spatřovali asistenti pedagoga v přípravě na prezenční výuku (příprava třídy, nákup pomůcek, plánování postupů při dalším uzavření škol, příprava na výuku žáků se SVP), pozitivní naladění, místo zkoušení mapování znalostí žáků, vlídný přístup k žákům, jejich motivace a možnost online výuky v případě dlouhodobé absence žáka.

Zajímavé je, že explicitně byl zmiňován vlídný přístup k žákům, který by měl být samozřejmou součástí vzdělávacího procesu.

Asistenti vnímali i pozitiva na straně žáků. Hlavně v oblasti hygienických návyků, aktivního přístupu ke vzdělávání, upevnění vztahů mezi žáky, žáci se speciálně vzdělávacími potřebami mají díky individuálnímu přístupu dobré výsledky.

Na straně rodičů popisovali asistenti pozitiva jako pružnou spolupráci, aktivizaci rodičů, navázání vztahů, zlepšení komunikace pomocí dálkové (online) komunikace a neposílání nachlazených žáků do školy.

U vedení školy pak vnímali asistenti jako pozitiva například: sjednocení komunikace s rodiči, přípravu tříd, větší možnost dezinfekce rukou, větší informovanost, důraz na přípravu distanční výuky, více prostoru pro porady pedagogického sboru, sjednocení prostředí pro distanční vzdělávání, větší úctu k pozici asistenta pedagoga.

Od učitelů měli asistenti pedagoga dostatek užitečných informací o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami, zvýšila se spolupráce a rozšířil se prostor pro podněty ze strany asistenta pedagoga.

Potřeba větší podpory v září

V tomto období uváděli asistenti největší potřebu podpory od vedení resortu – jasné instrukce pro postup při projevech onemocnění žáka – co dělat, komu volat, jasné podmínky a pravidla pro prezenční a distanční vzdělávání při další vlně COVID-19, více informací z MŠMT o plánovaných opatřeních a prevenci, větší podporu v médiích a osvětu veřejnosti, zajištění ochranných pomůcek a vitamínů, podporu pozice AP ze strany MŠMT, nikoliv návrh novely vyhlášky, která práci asistentů pedagoga znemožňuje, finanční podporu státu na nákup IT techniky pro MŠ.

Od vedení školy by pak potřebovali lepší koordinaci a možnost cítit, že mají ve škole své místo. Pomohlo by jim vymezení role asistenta pedagoga ve třídě, podpora a zásah při nastavování pravidel s novým učitelem. Vyjadřují potřebu supervize – s tím souvisí psychická podpora učitelů a žáků, pomoc dalšího kolegy při aklimatizaci žáků, při přípravě kmenové třídy (technické záležitosti), méně administrativní práce, zajištění vybavení IT.

Podporu ze strany rodičů by si asistenti představovali jako častější kontakt, pochopení, pomoc svým dětem s výukou, dostatečnou zpětnou vazbu o tom, co doma probírali. Též byla zmiňována spolupráce se speciálně pedagogickými centry, a to v oblasti psaných doporučení pro práci se žáky se speciálně vzdělávacími potřebami.

V oblasti výuky by pak asistenti potřebovali mít možnost pracovat hlavně s žáky s individuálními vzdělávacími plány, více informací, na co se zaměřit u žáků s horšími výsledky než mají ostatní děti, větší důraz na individuální přístup, jasné stanovení hranice hodnocení dětí po období karantény, více přípravných hodin, víc prostoru pro opakování, čemuž by mělo předcházet také zjišťování rozdílné úrovně vzdělání u žáků, více času na zaučení nových kolegyň, podpora SAS s domácí přípravou žáka, pomoc žákům ze sociálně znevýhodněného prostředí se zajištěním přípravy na druhou vlnu (zajištění konektivity), tolerance učitelů k žákům, kteří neměli možnosti doma se distančně vzdělávat ani chodit poslední měsíc na konzultace.

Kvalifikační kurzy pro AP

Asistenti jednoznačně uváděli potřebu větší časové dotace na praxe a možnost praxe na jednotlivých pracovištích. Rádi by kurz rozšířili o práci s kazuistikami (konkrétními situacemi) a také by se rádi věnovali hlubšímu porozumění jednotlivým postižením. V kurzu by uvítali i řešení krizových situací, které by mohly nastat během výkonu jejich profese.

„Málo času na konkrétní situace a dotazy. Témata byla hodně obecná. Já osobně bych byla ráda za podrobnější informace. Nejlépe z praxe. A za pomoc při vytváření závěrečné práce. Neměli jsme ani asistenta na konzultaci a nikdo pořádně nevěděl jak na to.“

Závěr

Výstupy tohoto výzkumu potvrdily, stejně jako závěry z našich předchozích výzkumů (2019 Asistent pedagoga jako case manager, 2020 Telefonické šetření mezi asistenty pedagoga), význam profese asistenta pedagoga v českém vzdělávacím systému. Je zřejmé, že během pandemie se užitečnost asistentů pedagoga projevila více než kdy předtím. Pokud by se pozice asistentů pedagoga výrazně omezila či zrušila, školy by nebyly schopny řadu potřebných služeb souvisejících s podporou dětí poskytovat.

Skoro 60 % z asistentů pedagoga se věnovalo podpoře žáků při plnění distančně zadaných úkolů a podporovalo pedagoga při přípravě výukových materiálů.

Asistenti pedagoga sehráli klíčovou roli při podpoře žáků, kteří jsou “offline”. 30 % asistentů (vztaženo na celou populaci: 8 tisíc) se věnovalo žákům, kteří neměli přístup na internet (distribuce výukových materiálů do poštovních schránek, telefonický kontakt). Zásadně tak pomohli až tisícům dětí v tom, aby nezůstaly odstřižené od školy. Bez asistentů by v ČR zcela jistě docházelo k ještě většímu zvyšování vzdělávacích nerovností.

Významnost pozice asistentů pedagoga také potvrzuje zjištění, že více než 50 % z nich vykonávalo v průběhu května a června pedagogickou činnost pro skupinu žáků (rozdělení žáků 1. stupně do skupin).

Za další prozkoumání jistě stojí zjištění, že téměř 80 % asistentů podle svých slov při návratu do škol v květnu a červnu vykonávalo administrativní činnost, která nesouvisí s jejich prací. V rámci výzkumného šetření se ukázalo, že si asistenti s řadou výzev dobře poradili. Byli samostatní a užiteční mnoha dalšími způsoby, než se od nich doposud očekávalo. V průběhu celé doby se rozvíjeli nejen v důsledkem situace, ale byli aktivními i v rámci svého dalšího vzdělávání. Výzkum tak poukazuje na možnost většího využívání potenciálu asistentů pedagoga.

Z kvalitativních dat vyplývá, že asistenti pedagoga měli v průběhu uzavření škol a návratu do škol velmi významnou roli při komunikaci s rodinou a dítětem. Mimo jiné z dat vyplývá, že rodiče by sami bez pomoci asistentů pedagoga měli velké problémy se vzděláváním dětí se speciálními vzdělávacími potřebami, oceňují přístup a významnost role asistentů. Klíčová byla podle asistentů možnost individuálního přístupu a zohlednění tempa pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, protože pro učitele bylo toto technicky i časově nemožné. I v této otázce pak asistenti uváděli velké pokroky u vybraných žáků – výhody online výuky (snazší komunikace s učitelem v online prostředí než ve třídě, individuální přístup).

Asistenti pedagoga hodnotili pozitivně při návratu do škol zejména výuku (nižší počty žáků ve třídě) a lepší znalost a porozumění rodinnému prostředí žáků. Jako další pozitivum uváděli radost žáků z prezenčního vzdělávání a jejich větší samostatnost. Jako další velké pozitivum vnímají spolupráci s vedením školy a spolupráci s kolegy učiteli. Spolupráce s rodiči je podle asistentů pedagoga též hodnocena pozitivně.

I když si asistenti s řadou výzev dobře poradili, vidí značné rezervy v podpoře, která se jim dostávala a dostává. Větší podporu by asistenti uvítali od většiny aktérů vzdělávacího systému. Zmiňovali rodiče, učitele jednotlivých předmětů, třídního učitele, vedení školy (povzbuzení a informace), od speciálně pedagogických center, pedagogicko-psychologických poraden, MŠMT, ale překvapivě i od médií.

Dále by uvítali včasné a detailní informace o návratu do škol, ideálně od nadřízeného, informace o postupu v případě příznaků COVID-19, zajištění ochranných prostředků pro žáky a speciálně pro žáky s podporou AP (respirátory, štíty).

Asistenti popsali a definovali potřeby i v oblasti podpory své profese. A to jak při samotném vykonávání profese, tak v oblasti krizového řešení situací.

Ze systémových opatření (podpory) asistenti navrhovali zajištění stability zaměstnání (plný úvazek), nepřímou pedagogickou činnost jako standardní součást úvazku, adekvátní ocenění za samostatné vedení třídy a rozšíření kompetencí asistentů (k čemuž často docházelo, jak ukazují naše zjištění). Dále by uvítali eliminaci činností, které nesouvisí s jejich pracovní pozicí (úklid, administrativa).

Výstupy z dotazníků přinášejí zajímavé informace o vývoji situace ve školách v průběhu tohoto mimořádného roku. Domníváme se, že změny spočívající v různém chápání jednotlivých fází vypovídají nejen o situaci asistentů pedagoga, ale o škole jako celku. Naše poznatky vypovídají o tom, že se asistenti pedagoga řadu věcí naučili, byli schopni si poradit s velkými výzvami, naučili se spolupracovat, efektivně využívat IT. Zároveň vypovídají o tom, jak je škola pro děti důležitá.

Vzhledem k výše řečenému jsme přesvědčeni, že návrh novely vyhlášky č. 27/2016 Sb. ze srpna 2020 by přinesl zbytečné omezení počtu, a tím i dopadu činností asistentů pedagoga a v důsledku by vedl k dalšímu zvýšení vzdělávacích nerovností v ČR.

Seznam použitých zkratk:

- AP - Asistenti pedagoga
- IT - informační technologie
- MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
- SAS - Sociálně aktivizační služba
- SVP - Speciálně vzdělávací potřeby
- SPC - Speciálně pedagogické centrum
- PO - Podpůrná opatření
- PPP- Pedagogicko-psychologická poradna

